

Interventies na slachtofferschap in de topsport

NSCR-verkenning

Ella ten Bosch
Catrien Bijleveld
Christiaan Ruppert

Amsterdam, 2023

Interventies na slachtofferschap in de topsport

NSCR-verkenning

Ella ten Bosch
Catrien Bijleveld
Christiaan Ruppert

Amsterdam, 2023

1. Inleiding en vooruitblik

Deze studie gaat in op mogelijke Interventies na slachtofferschap in de topsport.¹ Wij hebben geprobeerd te onderzoeken of er wetenschappelijk onderzoek is, dat een empirische basis kan geven voor een aanpak of hulpaanbod voor deze slachtoffers, en om erkenning en schadevergoeding te krijgen. Wat is er bekend uit wetenschappelijk onderzoek over effectieve interventies of ondersteuning van slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag in de topsport?

Onze studie is een verkennende studie. Wij inventariseren niet hoe in den brede door topsporters over deze materie wordt gedacht, noch doen wij een effectstudie. Zoals snel zal blijken, is er weinig bekend over de wijze waarop slachtoffers van dit soort grensoverschrijdend gedrag het beste geholpen kunnen worden. Het betreft een relatief nieuw verschijnsel. Pas sinds kort wordt herkend en erkend dat de wijze waarop met vaak jonge mensen werd omgegaan in de sport en kunstuitoefening op topniveau, beschadigend kan zijn.

Wij zullen ons zetten aan de beantwoording van de vraag hoe slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag in de topsport het beste hulp geboden kan worden: hoe erkenning en compensatie vormgegeven kan worden, en of er behandelingen zijn die geschikt zijn voor slachtoffers van dit specifieke soort grensoverschrijdend gedrag in deze specifieke setting. Dit onderzoek probeert daarmee onderbouwing te bieden voor een antwoord op de vraag hoe topsporters die slachtoffer zijn geworden van grensoverschrijdend gedrag in de topsportbeoefening, het beste bijgestaan kunnen worden, in termen van tegemoetkoming, erkenning en behandeling van door het grensoverschrijdend gedrag ontstane klachten.

Al met al lijkt het erop dat er nog veel onbekend is. Hoewel we van de misstanden in het turnen het meeste hebben gehoord, moeten we er ernstig rekening mee houden dat misstanden zich ook in andere segmenten hebben voorgedaan waar kinderen getraind werden voor presteren op topniveau, of dat nou gaat om sport of dansen of muziek of toneel. We weten nog weinig van de aard en prevalentie van dit soort slachtofferschap, of van de gevolgen. Ten tweede zien we dat – en dat komt deels door de specifieke kenmerken van dit soort slachtofferschap – bestaande routes slachtoffers maar ten dele hulp kunnen bieden bij het krijgen van schadevergoeding, erkenning of herstel/genoegdoening. Er zijn een paar initiatieven geweest om slachtoffers van de turnsport anderszins tegemoet te komen, collectief en individueel, die gemengd ontvangen zijn. Algemeen lijken dergelijke initiatieven wel een zekere mate van erkenning te bieden, maar ook weer veel wroef op te roepen en weinig te bieden als het gaat om het adresseren van het individuele leed. Het is op dit punt dat deze studie poogt een bijdrage te leveren, door te onderzoeken wat er bekend is uit de wetenschappelijke literatuur over hulp, erkenning, genoegdoening en herstel na (collectief) slachtofferschap in de topsport.

De opbouw van deze studie is dat we eerst ingaan op de toenemende aandacht voor grensoverschrijdend gedrag in de topsport (2). Vervolgens constateren we dat dat gedrag op belangrijke punten afwijkt van ander ‘gebruikelijker’ slachtofferschap, zoals delicten (3). Ook bespreken we hoe de context van dit grensoverschrijdend gedrag, en de eisen die worden

¹ Er wordt van topsport gesproken op het moment dat een atleet de potentie heeft om deel te nemen aan de Olympische Spelen (Glick, Stillman, Reardon & Ritvo, 2012). De atleet neemt deel aan competities op internationaal niveau en heeft in Nederland, met het hebben van de topsportstatus, recht op verschillende financiële en materiële voorzieningen. Dit wordt geregeld door het NOC*NSF.

gesteld aan topsporters, belangrijke implicaties hebben voor consequenties en hulp (4). Vervolgens passeren bestaande routes voor erkenning, genoegdoening en schadevergoeding de revue (5). De studie presenteert vervolgens de resultaten van het literatuuronderzoek (6) en aansluitend de conclusies (7) en enkele aanbevelingen (8).

2. Toenemende aandacht voor grensoverschrijdend gedrag in de topsport

Op tweeërlei wijze groeit de aandacht voor grensoverschrijdend gedrag in de topsport. Het onderwerp komt in 2017 aan de orde in het rapport van de onderzoekscommissie seksuele intimidatie en misbruik in de sport (2.1). Daarnaast komen er meldingen van individuele topturnsters die de nodige aandacht trekken van de media en de bestuurders in de wereld van de topsport (2.2).

2.1 De Onderzoekscommissie seksuele intimidatie en misbruik in de sport

In 2016 en 2017 deden oud-wielrensters Marijn de Vries en Petra de Bruin hun verhaal in de Nederlandse media over hoe zij als minderjarige sporter waren misbruikt. Al snel werden zij gevolgd door ander sporters. Dat werd de aanleiding voor NOC*NSF om een groot onderzoek te laten uitvoeren. Een commissie onder leiding van oud-politicus Klaas de Vries rapporteerde in 2017 in een breed opgezet rapport over seksuele intimidatie en misbruik in de sport. De commissie maakte enkele algemene opmerkingen over topsporters. Zij vindt die een bijzondere groep die – zoals uit de prevalentiecijfers blijken – een verhoogde kwetsbaarheid heeft voor seksuele intimidatie en misbruik. Zoals de commissie schrijft (Commissie-De Vries, 2017, p. 14):

‘Die focussen zich vaak van jongs af aan – gedurende vele jaren en soms tot veertig uur per week – op het verbeteren van hun sportieve prestaties. Zij hebben daardoor niet veel gelegenheid voor het onderhouden van ‘normale’ sociale relaties en sporten vaak ook niet meer in verenigingsverband. Een jonge topsporter ziet in veel gevallen zijn begeleider vaker dan zijn ouders. Wie jarenlang in zo’n ‘bubble’ leeft, met alle daaraan verbonden spanningen en emoties, loopt het risico dat de intensieve relatie met een begeleider zich in een ongewenste richting ontwikkelt. Dit risico vraagt natuurlijk ook de voortdurende alertheid van de professionele begeleider zelf. Die moet zich hiertegen wapenen, door in zijn eigen gedrag altijd op de veiligheid van de sporter én op zijn eigen veiligheid bedacht te zijn. Zowel topsporter als begeleider moet daarom vertrouwd zijn met de reglementen en gedragscodes, die beogen hem daarbij te ondersteunen en te beschermen. Ook ouders van topsporters en sportbesturen hebben hier een grote verantwoordelijkheid. Functionele relaties mogen nooit ‘too close for comfort’ worden. Zoals een ervaren begeleider het kernachtig uitdrukte: “Sommige dingen moet je gewoon niet doen.” ‘

Van de topsporters onder de 18 jaar meldde 20% seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt te hebben. De commissie noemde dit cijfer met enige terughoudendheid, want slechts 48 van de 1999 ondervraagden hadden voor de leeftijd van 18 aan internationale topsport gedaan. Toch zou dit er volgens de commissie op kunnen wijzen dat topsport een risicofactor is voor het meemaken van grensoverschrijdend gedrag (Commissie-De Vries, 2017, p. 23 & 38). Ook rapporteerde de commissie dat toptalenten en aankomende (top)sporters een verhoogd risico hebben op seksueel misbruik en intimidatie (2017, p. 58).

De commissie deed zelf geen specifieke voorstellen voor de topsport. In opdracht van de commissie deed onderzoeksinstituut Rutgers vervolgens onderzoek naar de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Zij concludeerde dat er weinig tot geen aandacht is voor seksueel misbruik door trainers. Rutgers vermeldde het voorstel van een slachtoffer die de gedachte oppert om bijscholing te organiseren voor leraren op Topsport Talentscholen om beter signalen te herkennen bij sportleerlingen.

2.2. Meldingen in de turnsport

In 2011 traden Suzanne Harmes en Gabriëlla Wamme, twee voormalig turnsters, naar buiten. Zij betichtten een oud-bondcoach van fysieke en geestelijke mishandeling. In 2012 kwam Renske Endel naar voren met soortgelijke ervaringen met een andere topcoach. Hij zou keer op keer tegen haar hebben gezegd dat zij niet goed genoeg was en haar bewust weg hebben gehouden bij haar ouders, omdat die haar prestaties negatief zouden beïnvloeden. Daarnaast zou hij continu gehamerd hebben op het belang van een 'goed gewicht'. De desbetreffende trainer gaf in een latere verklaring aan dat hij nooit de intentie had gehad om atleten te slaan, te kwetsen of te kleineren, maar dat het wel gebeurde. Hij dacht dat op deze manier 'de topsportmentaliteit' zou ontstaan². Na de bekentenis van deze coach kwamen nog meer (voormalig) professioneel turnsporters naar voren die stelden zijn dat zij slachtoffer waren van soortgelijk grensoverschrijdend gedrag.

Naar aanleiding van deze ernstige beschuldigingen en de beroering die dat gaf, heeft de Koninklijke Nederlandse Gymnastiekunie (KNGU) in 2020 opdracht gegeven tot een onderzoek naar de prevalentie van slachtofferschap van grensoverschrijdend gedrag in de turnsport ('Ongelijke Leggers', Olfers, & van Wijk, 2021). Het rapport liet zien het lastig is om de prevalentie van grensoverschrijdend gedrag in de turnsport precies vast te stellen, maar dat het zich lijkt te concentreren in de topsport.

Naast de turnsport en de wielersport traden ook (voormalig) topsporters uit andere sporten inmiddels naar buiten met misstanden die zich afspeelden binnen hun sport³. Triatleten stelden dat zij jarenlang te maken hadden gehad met grensoverschrijdend gedrag door coaches, zoals fysieke en mentale verwaarlozing, mishandeling en machtsmisbruik. Voor deze atleten had dit ernstige klachten tot gevolg, waaronder depressie, eetstoornissen en zelfmoordneigingen). Ook (voormalige) professionele danseressen zeggen deze situaties te herkennen. Kim Koumans, die actief was op topniveau in de Latin dance, meldt veelvuldig misbruikt te zijn door trainers en trainsters. Daarnaast is er volgens haar structureel sprake van het kleineren en mishandelen van (minderjarige) dansers op topsportniveau⁴.

Inmiddels zijn er binnen de diverse sportbonden en verenigingen maatregelen genomen om een veiliger trainingsklimaat te creëren, om dit soort grensoverschrijdend gedrag te voorkomen en om adequater op meldingen te reageren. Desalniettemin valt te verwachten dat we de komende jaren nog geconfronteerd zullen worden met sporters of anderen zoals dansers of zangers die in hun jeugd op hoog niveau bijvoorbeeld actief waren en zich door grensoverschrijdend gedrag van trainers of leraren beschadigd voelen. Het ligt dus in de lijn der verwachtingen dat er nog meer groepen naar voren zullen treden die in een (extreem)

² 26 juli 2020, De Volkskrant, 2020

³ 15 oktober 2021, De Volkskrant

⁴ <https://nos.nl/artikel/2401462-roep-om-onafhankelijk-onderzoek-naar-misbruik-in-de-danswereld>

onveilige situatie in hun jeugd op topniveau hebben gepresteerd, en daar slachtoffer zijn geworden.

3. Een bijzonder soort slachtofferschap

In zekere zin betreft het hier een 'nieuw' fenomeen. De groepen voormalig sporters die naar buiten traden beschreven indringend hun slachtofferschap en hoe dat hen belemmerd had en nog steeds (ernstig) belemmert in hun dagelijks leven. Maar er zijn belangrijke verschillen tussen het 'gewone' ons bekende slachtofferschap van delicten of ernstige ongelukken, en het slachtofferschap dat deze personen hebben meegemaakt.

Om te beginnen gaat het bij het slachtofferschap zoals dat tot nu toe door voormalig sporters en dansers werd beschreven weliswaar deels om slachtofferschap van delicten, maar voor een – naar het zich laat aanzien – aanmerkelijk deel ook niet. Het gaat dan om zaken als pesten, kleineren, uitschelden, uitsluiten. Dat is weliswaar grensoverschrijdend en beschadigend gedrag, maar valt niet onder een delictomschrijving. Dat betekent dat er geen 'standaard'-route openstaat voor slachtoffers zoals bij Slachtofferhulp of via het strafrecht. En, ook al gaat het wel om gedrag dat onder een delictomschrijving valt, of dat als gedrag valt te kwalificeren waarvoor schadevergoeding geëist kan worden of dat onder het tuchtrecht valt, dan is het zeer de vraag hoe effectief en bevredigend de standaard route via het recht is. Zo heeft het grensoverschrijdend gedrag vaak (zeer) lang geleden plaatsgevonden, wat bewijsproblemen kan opleveren. En bij het tuchtrecht, is de vraag of de betreffende pleger via het tuchtrecht gesanctioneerd kan worden; het tuchtrecht ziet niet op tegemoetkoming van slachtoffers. Een eerste verschil is dus dat men zich ernstig kan afvragen of voor slachtoffers de gebruikelijke routes bewandelbaar zijn om erkenning, herstel en compensatie te krijgen.

Een tweede kwestie is dat het – anders dan bij de meeste vormen van slachtofferschap – niet om een enkel incident gaat, waarna het slachtoffer zijn of haar leven weer kan oppakken. Het betreft zoals het zich nu laat aanzien vaak structurele situaties, jarenlang pesten en kleineren of hardhandig aangepakt worden. Het woord structureel is hier belangrijk, want het grensoverschrijdend gedrag is vaak gedrag dat ingebakken zit in de 'sportcultuur'⁵, dat jarenlang als 'normaal' werd gezien dan wel gedoogd, en waar groepen jonge kinderen aan werden blootgesteld. Het betreft in die zin – hoewel de ene sporter of danser meer heeft ondervonden dan de ander – ook groepsgewijs slachtofferschap, slachtofferschap van een groep burgers.

Een derde verschil is dat het vaak gaat om grensoverschrijdend gedrag dat in de kindertijd heeft plaatsgevonden, door een persoon van wie het kind afhankelijk was. Dat maakt dat het, in combinatie met het vorige punt, te verwachten is dat gebeurtenissen relatief diep zullen hebben ingegrepen in de persoon en het leven van de betrokkene en de schade navenant groot is.

Ten vierde vonden de gebeurtenissen meestal plaats in de besloten en soms letterlijk afgesloten wereld van de topsport. De betrokkenen beoefenden deze topsport of andere activiteit doorgaans niet als hobby, maar om hun brood mee te verdienen, en de trainingen en wat men voor het bereiken van de top moest opgeven maakten dat deze afgesloten wereld

⁵ Gedefinieerd door Cruickshank & Collins (2012) als 'a dynamic process characterized by the shared values, beliefs, expectations, and practices across the members and generations of a defined group'

vaak dé leefwereld van het slachtoffer was. Als aan de kaak stellen van het gebeurde betekent dat het slachtoffer zich daarmee ook terugtrekt uit die wereld, dan zal daarmee ook het beoogde werkveld van het slachtoffer in duigen vallen, het toekomstbeeld, sociale leven en misschien zelfs wel de 'wereld' van de slachtoffers. Anders gezegd: een slachtoffer dat het gedrag niet meer tolereert kan wel vertrekken uit de topsport of andere activiteit die op topniveau beoefend wordt, maar is daarmee ook meteen zijn of haar dagelijks werk, netwerk en toekomstperspectief kwijt. Het slachtoffer zit dus op meerdere manieren klem.

Het zij duidelijk dat we het hier hebben over een vorm van slachtofferschap die diep ingrijpt, waarbij aan de kaak stellen brede consequenties kan hebben, en waar geen standaard-aanpak voor is. Zoals we hierover zullen bespreken, is het van het bestaande hulpverleningsaanbod de vraag of het aansluit op de behoeften van slachtoffers van dit soort gebeurtenissen. En de routes die slachtoffers van delicten hebben om erkenning en schadevergoeding te krijgen, staan om allerlei redenen vaak niet open voor deze slachtoffers.

4. Eisen binnen de topsport

Zoals al aangestipt, is het niet eenvoudig om precies te beschrijven wat slachtofferschap van grensoverschrijdend gedrag in de topsport inhoudt. Door voormalig topsporters is tot nog toe een verscheidenheid aan grensoverschrijdend gedrag gerapporteerd. Zij noemen onder andere constant leven onder de dreiging om vernederd te worden, beledigingen, manipulatie, intimidatie, isolatie, uitgescholden worden, dwang, chantage, door moeten trainen met blessures en aanzetten tot (ongezond) gewichtsverlies. Zij beschrijven een angstcultuur. Maar ook seksueel geweld wordt, alhoewel over het algemeen in mindere mate⁶, genoemd. Atleten die op het moment van het onderzoek nog actief waren in de gymnsport, spraken wel van mentaal geweld en noemden in dat kader bijvoorbeeld het door moeten blijven trainen met blessures (Olfers & Van Wijk, 2021). Ook wisselen topsporters in wat zij als grensoverschrijdend ervaren hebben: wat dat voor de een was, hoeft het niet voor de ander te zijn. Vooral omdat het spectrum van grensoverschrijvende gedragingen zo breed is, is het lastig om te definiëren wat het grensoverschrijdend gedrag nu precies is.

Een tweede complicerende factor is het feit dat het om topsport gaat. Of het nu gaat om turnen of triatlons of ook culturele uitingen zoals dansen en muziek maken, zowel bij de beoefenaars als trainers heerst het idee dat het topniveau alleen bereikbaar is als de beoefenaar bereid is om veel – zo niet alles – te geven. Dit betekent dat topsporters zich vaak op het moment zelf niet bewust zijn van slachtofferschap: algemeen wordt gedacht dat het grensoverschrijdende gedrag er 'nu eenmaal bij hoort'. In de topsport moeten nu eenmaal fysieke en mentale grenzen verlegd worden (Wilinsky & McCabe, 2020). En voor een deel is het verleggen van grenzen inherent aan groei, aan het halen van een hoger niveau. Dit maakt het lastig te bepalen wanneer dat verleggen van grenzen niet meer normaal of noodzakelijk is, maar beschadigend wordt.

Een voorbeeld daarvan is het volgende. Bij bepaalde sporten is het lichaamsgewicht van de sporter beslissend. Zo is het bij worstelen van belang dat de atleet binnen een bepaalde gewichtscategorie valt, zodat in deze gewichtscategorie kan worden deelgenomen. De atleet

⁶ In het onderzoek van de Commissie-De Vries (2018) rapporteerde (4,2%) van alle ondervraagde (ex-)sporters seksueel misbruik

mag dan niet meer wegen dan de bovengrens van de categorie. In de literatuur is wel gerapporteerd dat voortdurende nadruk op het gewicht en inname van voedsel een eentstoornis in de hand kan werken (Fewell, Nickols, Tierney & Levinson, 2018; Byrne & McLean, 2002). Mag de trainer opmerkingen maken over het gewicht van de atleet, als dit in het belang is van het behalen van succes? Of wordt er dan een grens overschreden?

Het verleggen van grenzen is al met al, zo wordt aangenomen, integraal onderdeel van de topsport. Om topsport te kunnen bedrijven moeten sporters een hoge fysieke maar ook mentale weerbaarheid hebben. Dit betekent dat topsporters moeten beschikken over het vermogen om met stress, de daaruit voortvloeiende angst en de concurrentiestrijd die onder hoge druk wordt gevoerd, om te gaan (Jones, 2002).

De afgelopen jaren is er meer inzicht gekomen in de last die dat op beoefenaars van sport op hoog niveau legt. Steeds vaker ook hebben sporters uiting gegeven aan de psychische druk waaraan zij bloot staan (een recent voorbeeld was de tennisster Osaka), of aan de roofofbouw die zij op hun lijf plegen (van Basten). Het is niet verwonderlijk dat het jarenlang verleggen van fysieke en mentale grenzen een verscheidenheid aan mentale en fysieke problemen met zich mee kan brengen. Hoewel niet uit te sluiten is dat ook beoefenaars van amateursport van grensoverschrijdend gedrag slachtoffer geworden zijn, lijken de problemen zich vooral in de topsport voor te doen (Olfers & Van Wijk, 2021).

Inmiddels zijn ook voormalige Latin dansers zich breed gaan roeren, met als boegbeeld Kim Koumans. Zij verhalen op televisie en in het parlement over vergelijkbare misstanden. Alhoewel het bij Latin dance niet alleen om sport gaat, maar er ook een duidelijk kunstzinnig element in zit, zijn de voorvallen, de context en de gevolgen vergelijkbaar, en mogelijk ernstiger. Dansers bijvoorbeeld worden getraind om niet hun eigen emoties, maar de gevraagde emoties te laten zien, wat onderkennen en uiten van verdriet en klachten kan compliceren. Al met al, hoewel we hier verslag doen van een onderzoek naar de topsport, weten we dat vergelijkbare problemen spelen in de danswereld, en moeten we er rekening mee houden dat ook uit andere maatschappelijke sectoren, zoals bijvoorbeeld muziek, vergelijkbare misstanden op enig moment naar voren gebracht zullen worden.

5. Bestaande routes voor erkenning, genoegdoening en schadevergoeding

Er zijn meerdere routes om erkenning, genoegdoening en schadevergoeding te verkrijgen. Die kunnen gaan via het strafrecht (5.1), het tuchtrecht (5.2) en het civiele recht (5.3). Ook is er vrij recent een tegemoetkomingsregeling voor slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag in de turn- en gymnsport gekomen (5.4). We bespreken ze kort.

5.1. Het strafrecht

In sommige gevallen behelst het grensoverschrijdend gedrag een strafbaar feit waarvan aangifte gedaan kan worden. Na aangifte kan de politie onderzoek doen, en kan er vervolging, berechting en veroordeling volgen. Een slachtoffer kan zich dan voegen in het strafproces, en een vordering tot vergoeding van materiële en immateriële schade indienen. Alhoewel er ook door de relatieve nieuwheid van slachtofferschap in de sport weinig bekend is over de loop door de strafrechtsketen van specifiek dit soort zaken, weten we dat in het algemeen na aangifte van strafbare feiten in het algemeen lang niet in alle gevallen vervolging komt, en lang niet in alle gevallen daarvan veroordeling. Dat is, zo is genoegzaam bekend, bij zeden nog

sterker zo dan bij andere delicten. Bij het strafrechtelijk traject kunnen volwassen slachtoffers van strafbare feiten in hun jeugd tegen hen gepleegd – tenzij het een seksueel delict betreft – overigens ook stuiten op verjaringstermijnen. Dat betekent dat het doen van aangifte in de praktijk lang niet altijd leidt tot schadevergoeding en erkenning.

Als het gaat om grensoverschrijdend gedrag dat kwalificeert als een geweldsmisdrijf, kan een slachtoffer uit de topsport overigens, net als andere slachtoffers van geweld, een financiële tegemoetkoming aanvragen bij het Schadefonds Geweldsmisdrijven, wat naast compensatie ook erkenning biedt. De website van het Schadefonds biedt een helder overzicht van de voorwaarden waaraan voldaan moet worden om voor een tegemoetkoming in aanmerking te komen. Zo moet het geweldsdelict opzettelijk gepleegd zijn, moet er ernstig lichamelijk of geestelijk (psychisch) letsel zijn (bijvoorbeeld als er herhaaldelijk een medische behandeling nodig was, of als herstel lange tijd duurt of niet mogelijk is), de schade niet op andere wijze te verhalen zijn, en moet de aanvraag in beginsel binnen tien jaar na het geweldsmisdrijf ingediend zijn. E.e.a. betekent dat de route via het Schadefonds lang niet iedereen soelaas zal bieden, maar de route is relatief eenvoudig en waarschijnlijk beduidend minder belastend dan de route via het strafrecht.

5.2. Het tuchtrecht

Een reden voor topsporters om zich tot het tuchtrecht te wenden, kan zijn dat zij niet willen wachten op de uitkomst van een mogelijk strafrechtelijk onderzoek. Dat het tuchtrecht⁷ een reële route is voor slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag in de topsport blijkt uit het feit dat de aangiftedrempel voor slachtoffers in het tuchtrecht lager lijkt liggen, mogelijk omdat ook lichtere vergrijpen in het tuchtrecht worden gesanctioneerd en doordat de kring van personen die een melding kunnen maken relatief breed is; zo kunnen bijvoorbeeld ook bestuursleden een zaak aanhangig maken (Van Wijk & Olfers, 2020). Het tuchtrecht kan ook naast het strafrecht worden ingezet. Het tuchtrecht kan al met al een belangrijke rol spelen, ook als erkenning van een misstand.

Desondanks heeft de tuchtrecht-route ook nadelen. Het tuchtrecht is er om de veronderstelde overtreder tot de orde te roepen of te sanctioneren. Dus is er voor het slachtoffer niet de mogelijkheid om een verzoek tot schadevergoeding in te dienen, iets wat in het strafrecht wel mogelijk is, en kent het tuchtrecht nauwelijks een rol toe aan het slachtoffer bij de zitting (zo heeft het slachtoffer geen spreekrecht). Bovendien worden in het tuchtrecht slachtoffers geacht zelf de procedure uit te voeren, waarmee rechtsbijstand niet nodig zou zijn. Hierdoor is eventuele rechtsbijstand die verleend wordt bij het tuchtrecht niet kosteloos. Daarom

⁷ Tuchtrecht is ontstaan vanuit het verenigingsrecht: sportverenigingen zijn samenwerkingsverbanden, die ter bereiking van het verenigingsdoel de bevoegdheid hebben om gedragsregels op te leggen aan leden en anderen die meewerken aan ditzelfde doel. Daarnaast mogen zij ook regels opstellen ter handhaving van deze gedragsregels (Van Wijk, Hardeman, Scholten & Olfers, 2017). De regels ter handhaving van het gedrag vormen het tuchtrecht waarbij de uitvoering in handen is van een onafhankelijke tuchtcommissie van de bond. Eenieder die lid is van de bond of waarbij sprake is van een aansluitingsovereenkomst met de bond, dient zich aan deze regels te houden. De meeste sportbonden zijn lid van het NOC*NSF en van deze sportbonden zijn er 57 aangesloten bij het Instituut Sport Rechtspraak (ISR). Het ISR geeft invulling aan het tuchtrecht voor bonden die zich bij hen hebben aangesloten en is opgericht om de kwaliteit van het tuchtrecht te bevorderen (Van Wijk et al., 2017). Wanneer een bond zich bij het ISR heeft aangesloten, kunnen topsporters zich ter aangeving van een overtreding melden bij het ISR. Als dit niet het geval is, dienen zij zich bij hun eigen bond te melden.

wordt een procedure via het tuchtrecht ook wel gezien als een ingewikkelde route, waarmee de barrière voor het slachtoffer relatief groot is om een procedure te starten.

5.3. Het civiele recht

Als het grensoverschrijdende gedrag niet onder het strafrecht valt, kan een slachtoffer proberen om schadevergoeding te krijgen via het civiele recht. Via het civiele recht kan het slachtoffer schadevergoeding vorderen voor een zogeheten onrechtmatige daad. De definitie daarvan is als volgt: 'Als onrechtmatige daad worden aangemerkt een inbreuk op een recht en een doen of nalaten in strijd met een wettelijke plicht of met hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt, een en ander behoudens de aanwezigheid van een rechtvaardigingsgrond' (Art. 126 lid2 BW). Op het moment dat een persoon dus een handeling uitvoert, waarmee een inbreuk ontstaat op het recht van een ander of diegene iets doet of nalaat in strijd met zijn of haar wettelijke plicht, is er sprake van een onrechtmatige daad.; de pleger is verplicht de schade die de ander dientengevolge lijdt, te vergoeden (Art. 126 lid 1 BW). Hiervoor is een vereiste dat de onrechtmatige daad aan de dader kan worden toegerekend, als deze te wijten is aan de schuld van diegene of aan een oorzaak die krachtens de wet of in het verkeer geldende opvattingen voor zijn of haar rekening komt (Art 126 lid 3 BW).

De achterliggende gedachte in het civiele recht is dat door de schadeveroorzakende gebeurtenis er een onevenwichtige relatie is ontstaan tussen de dader en het slachtoffer, oftewel de aansprakelijke en benadeelde. De schadevergoeding die in zo'n geval betaald dient te worden, is een manier om deze onevenwichtigheid symbolisch op te heffen. Hierbij is men zich bewust van het feit dat de geleden schade zich vaak niet in geld laten meten en dat eenieder de geleden schade anders ervaart. Echter, het betalen van een schadevergoeding is een algemeen geaccepteerde manier om de verhoudingen weer 'in balans' te krijgen (Zijderveld, Du Perron & Cleiren, 2003).

Als we de getuigenissen van de slachtoffers in de topsport lezen, zal een deel daarvan – zeker naar de inmiddels daarover geldende opvattingen – gezien worden als onrechtmatige daad. Daarmee wordt het verkrijgen van schadevergoeding echter niet eenvoudig. Omdat veel van de gewraakte gebeurtenissen in het verleden plaatsvonden, is het de vraag of er door de pleger niet aangevoerd kan worden of de 'in het verkeer geldende opvattingen' destijds niet anders waren. Ook geldt het in het civiele recht dat wie stelt, moet bewijzen. Dat zal ook gezien het feit dat veel in het verleden plaatsvond, niet makkelijk zijn. Daarnaast is algemeen bekend, dat civiele procedures lang duren, en in het algemeen als belastend worden ervaren.

5.4 Tegemoetkomingsregeling vanuit de bonden voor de turn- en gymnsport

Voor (voormalig) topsporters die slachtoffer zijn geworden van grensoverschrijdend gedrag binnen de turnwereld is in oktober 2021 een regeling getroffen in samenspraak met de turnbond KNGU en het NOC*NSF. Beide partijen hebben hun excuses aangeboden aan de slachtoffers en aan de slachtoffers is toegezegd dat elk slachtoffer een tegemoetkoming kan krijgen van €5.000, wat is ingesteld als standaardvergoeding voor dit soort zaken (Ruppert, 2023). Deze tegemoetkoming dient als algemene erkenning dat schade is geleden (Van Wijk, Hardeman, Scholten & Olfers, 2017). De KNGU en NOC*NSF nemen de financiering van de tegemoetkoming gezamenlijk voor hun rekening. Hoewel er een standaardvergoeding wordt

aangeboden, die eenvoudig aan te vragen is, is het de vraag in hoeverre deze tegemoetkoming voldoende is voor de voormalig gymnsporters. Zo stelde voormalig professioneel turnster Stasja Köhler dat het bedrag niet in verhouding staat tot het leed dat hen is aangedaan. Ook voormalig topturnster Joy Goedkoop stelde dat het bedrag voor haar symbolisch is; ‘Geen enkel bedrag zou goedmaken wat ons jarenlang is aangedaan’ (NOS, 2021).

Hoewel een dergelijk gebaar in de turnwereld al is gemaakt, zijn er voor (voormalig) topsporters uit andere takken van de topsportwereld of de danswereld nog geen regelingen getroffen. Dit terwijl aan de hand van de verhalen van onder andere voormalig professionele triatleten en dansers blijkt dat grensoverschrijdend gedrag zich niet alleen binnen de turnsport voordoet, en ook bij die andere sporten het slachtofferschap diep ontwrichtend kan zijn. Ook bij Slachtofferhulp Nederland heeft zich een aantal topsporters gemeld met klachten en hulpvragen na slachtofferschap van grensoverschrijdend gedrag, vanuit verschillende sportachtergronden. Staatssecretaris Blokhuis heeft naar aanleiding van het rapport Ongelijke Leggers (Van Wijk & Olfers, 2021) en de verhalen van bovengenoemde atleten opdracht gegeven om onderzoek te doen naar grensoverschrijdend gedrag binnen de gehele topsport (Tunali, 2021). Dit onderzoek zal zich vooral richten op de prevalentie van het grensoverschrijdende gedrag binnen de topsport; het loopt op het moment van schrijven van deze verkenning. Ook voor de dans komt er, na debatten in de Tweede Kamer, een toezegging voor een onderzoek.

6. Resultaten literatuuronderzoek

Het onderzoek somt de resultaten op van een systematische literatuurstudie naar grensoverschrijdend gedrag in de topsport op (6.1). Omdat deze studie weinig literatuur opleverde, is de zoektocht verbreed. Er is ook gekeken naar literatuur over soortgelijk slachtofferschap in andere domeinen van het maatschappelijk leven (6.2). Het meest vergelijkbaar lijkt de problematiek van sekteleiden. Verder zijn de conclusies en aanbevelingen van enkele andere onderzoekscommissies op een rij gezet waar eveneens de nodige afhankelijkheidsrelaties van invloed zijn op seksueel misbruik en geweld (6.3). Tenslotte beschrijven we meer algemene literatuur over collectieve erkenning, genoegdoening en compensatie (6.3), vooral bij collectieve schaderegelingen.

6.1. Systematische literatuurstudie na een eerste ronde van raadplegingen

Wij hebben voor onze studie een mixed methods benadering gekozen. Om te beginnen hebben wij een aantal *verkennende gesprekken* gehouden met deskundigen. Het betrof hier wetenschappers die onderzoek hadden gedaan naar slachtofferschap in de topsport, ervaringsdeskundigen, belangenbehartigers, behandelaars, en een wetenschapper die meer in den brede onderzoek had gedaan naar erkenning, genoegdoening en herstel na collectief slachtofferschap⁸. Na deze, soms herhaalde gesprekken, hebben wij de eerste bevindingen in oktober 2022 voorgelegd aan een focus groep gevormd uit deze geraadpleegden. De focusgroep onderschreef onze oriëntatie op interventies bij voormalig sekteleiden. Op basis van de aanbevelingen is het literatuuronderzoek bij verwante groepen slachtoffers tot deze groep beperkt.

⁸ De lijst van geraadpleegden bevindt zich in Appendix 1.

Parallel aan deze eerste ronde hebben wij een systematische literatuurstudie uitgevoerd ('systematic review') om te bepalen wat er bekend is over de behandeling van klachten na slachtofferschap in de topsport. Een *systematic review* geeft een overzicht van alles wat er in de wetenschappelijke literatuur gepubliceerd is over een bepaald onderwerp. De review is systematisch, en dat heeft twee doelen: het eerste is om het antwoord op de vraag 'comprehensive' te laten zijn, waarmee bedoeld wordt dat alle relevante onderzoek wordt geïnccludeerd. Door de systematische methode wordt verwacht dat mogelijke bias wordt geminimaliseerd waarmee zo betrouwbaar mogelijke resultaten worden geproduceerd (zie bijv. Munn et al., 2018). Het tweede doel is om de review reproduceerbaar te laten zijn: als een ander met dezelfde zoektermen dezelfde databases zou doorzoeken, zou hij of zij op hetzelfde resultaat uitkomen.

Wij zijn bij de systematic review als volgt te werk gegaan. Via de elektronische databases Google Scholar, Web of Science en PsychINFO is allereerst gezocht naar relevante artikelen of hoofdstukken op basis van trefwoorden⁹. De trefwoorden waren zo gekozen dat we studies zouden tegenkomen die interventies beschrijven na slachtofferschap van grensoverschrijdend gedrag in de topsport. We hebben de zoektocht niet beperkt tot een bepaalde periode of sport. Wel kwamen alleen Nederlands- of Engelstalige studies in aanmerking. Vervolgens hebben we eerst aan de hand van de titel en de abstract van het onderzoek beoordeeld of de publicatie relevant was voor ons onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de topsport, klachten bij topsporters en herstel. Daarna hebben wij alle zo geselecteerde studies gelezen. Beslissend voor inclusie was dat de behandeling die beschreven werd, geënt was op behandeling na slachtofferschap dat aanwijsbaar was gebeurd gedurende de topsportbeoefening door grensoverschrijdend gedrag. Studies waar het bijvoorbeeld ging om de behandeling van eetstoornissen waarbij niet duidelijk was dat die stoornis te wijten was aan grensoverschrijdend gedrag, vielen af.

Uiteindelijk hebben wij slechts één studie gevonden die volledig aan de inclusiecriteria voldoet. Leahy (2010), een publicatie in een boek, beschrijft een aantal principes voor de behandeling van topsporters die door seksueel misbruik PTSS hebben opgelopen. Het onderzoek is niet meer dan beschrijvend van aard, er wordt niet gekeken naar het effect van behandeling of anderszins een evaluatie uitgevoerd. Ook de referentielijst bevat geen verwijzingen naar ander onderzoek naar behandeling van voormalig topsporters die slachtoffer zijn geworden van grensoverschrijdend gedrag. Leahy gaat uit van de (in 2010) geldende Standard of Care Guidelines voor de behandeling van slachtoffers van chronisch seksueel misbruik bij wie sprake is van complexe problemen, en beschrijft daarbij een aantal aspecten uit de sociale omgeving van topsporters waarmee in de behandeling van slachtoffers uit de topsport rekening moet worden gehouden.

⁹ De volgende zoektermen zijn gebruikt: *Victim AND sport AND therapy*, *CBT AND SPORT*, *Victim AND sport AND psychotherapy*, *Victim AND sport AND treatment*, *Slachtofferschap AND sport AND behandeling*, *slachtofferschap AND sport AND interventie*, *Victim AND sport AND help*, *Sport AND eating disorders AND help*, *Sport AND misconduct AND help*, *Victim AND Sport AND treatment*, *Sport AND PTSD AND treatment*, *Victim AND sport AND PTSD*, *Sport AND PTSD AND help*, *Sport AND misconduct AND PTSD*, *Professional sport AND abuse AND treatment*, *Professional athletes AND mental disorders AND treatment*, *Professional athletes AND mental health AND therapy*, *professional athletes AND therapy* en *EMDR AND professional athletes*.

Leahy (2010) stelt dat voor effectieve behandeling er gekeken dient te worden naar de sociaal-culturele context waarin, in dit geval seksueel misbruik, zich heeft afgespeeld. Zo spelen binnen de topsportcontext de zogenoemde *perpetrator methodology* en het *bystander effect* een grote rol. Eerstgenoemde houdt in dat een pleger, vaak een coach, gevoelens van machteloosheid bij het slachtoffer versterkt en tracht zichzelf als almachtig te presenteren. Het *bystander effect*, bekend uit vooral sociaal-psychologisch onderzoek naar ongelukken en misstanden, speelt een rol in de topsportcontext omdat mensen om het slachtoffer heen mogelijk wel weten dat er sprake is van grensoverschrijdend gedrag, maar niet interveniëren. De macht van de coach speelt hier ook een belangrijke rol (Leahy, 2010).

Leahy (2010) stelt dat behandeling van slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag in de topsport in meerdere fases dient plaats te vinden. Tijdens een eerste fase moet naast het herstellen van stabiliteit en veiligheid, ook aandacht worden besteed aan leren voor jezelf te zorgen. Het gaat dan om zaken als juiste voeding, trainingsherstel en herwinnen van zelfvertrouwen. De competitiedoelen van de atleet moeten naar de achtergrond verdwijnen in deze fase. Therapie dient zich te richten op het faciliteren van voldoende zelfregulerende kwaliteiten bij de atleet, opdat de atleet aan belangrijke wedstrijden kan blijven deelnemen. Op deze manier wordt getracht het identiteitsdeel van de atleet te bereiken dat niet 'besmet' is door de traumatische ervaring, wat volgens Leahy een belangrijk deel van het herstel omvat.

Tijdens de tweede fase wordt het individu blootgesteld aan traumatiserende stimuli. De trauma-ervaring moet verwerkt worden om zo de symptomen van PTSS te bestrijden. Daarnaast kan de traumatische ervaring zo verwerkt worden in het leven van het slachtoffer en zal deze ervaring het individu zo niet langer beperken. Voordat deze fase van start gaat, is het van belang dat de cliënt over genoeg stabilisatievaardigheden beschikt en er sprake is van adequaat verwachtingsmanagement bij de cliënt betreffende het tempo en de intensiteit van de sessies. Zo kan de atleet in controle blijven.

In het geval van (voormalig) professionele atleten kunnen voor die blootstelling twee technieken worden ingezet: *Guided imagery* en *narrative recording*. Eerstgenoemde richt zich op het herstellen van de verbinding tussen lichaam en geest. De sporter kan zijn of haar verbeelding gebruiken om kalmerende en vredige beelden te creëren, die vervolgens als mentale uitvlucht kunnen dienen. *Narrative recording* betekent dat de behandelaar alles wat deze observeert bij de topsporter gedurende een bepaalde tijd, noteert. Bij beide technieken is het van belang dat de behandelaar zich bewust is van het feit dat er hevige emoties naar boven kunnen komen bij de atleet en dat de behandelaar de atleet helpt om deze op een veilige manier te uiten (Leahy, 2010).

Tijdens de derde en laatste fase ligt de focus op het herstellen van de verbinding die de atleet voelt met zichzelf en de re-integratie van de atleet in sociale relaties en netwerken. Belangrijke factoren zoals stabilisatie en het creëren van een veiligheidsgevoel dienen hier ook terug te komen. Maar ook rouwen om de verloren jeugd kan hier een rol spelen. De atleet moet vervolgens leren hoe grenzen aan te geven en om te gaan met fouten die binnen relaties gemaakt kunnen worden. Tot slot moet de atleet altijd de mogelijkheid houden om terug te gaan in therapie. Daarom is het belangrijk dat er geen relatie ontstaat tussen de behandelaar en de atleet, buiten de therapie om (Leahy, 2010).

De studie beschrijft (aandachtspunten bij) de fasegerichte behandeling van klachten onder topsporters die slachtoffer zijn geworden van seksueel misbruik. Er wordt een (beperkt) beeld geschetst van enkele mogelijke behandelmethodes, waar aandacht aan besteed dient te

worden en waar een behandelaar rekening mee moet houden. De behandeling zelf wordt echter verder niet verder uitgewerkt, noch iets over effectiviteit gezegd. De studie is dus – helaas – van beperkt nut. Er wordt niet ingegaan op een breder behandel- en hulpaanbod, en de studie richt zich slechts op slachtoffers van (langdurig) seksueel misbruik binnen de topsport, terwijl er nog veel meer andere vormen van grensoverschrijdend gedrag voorkomen (Commissie-De Vries, 2017; Van Wijk & Olfers, 2021).

6.2. Onderzoek naar soortgelijk grensoverschrijdend gedrag: het voorbeeld van de sekteleiden

We hebben in een vervolgstap gezocht naar wat er bekend is over behandeling van klachten na *soortgelijk slachtofferschap*, dat wil zeggen na situaties die enige vergelijkbaarheid hebben met de topsport. We kwamen daarbij al snel uit op behandeling van klachten van personen die in sektes hadden gezeten (zie ook Van Wijk, 2017). Zoals in de literatuur ook al eerder gesuggereerd, en zoals door slachtoffers eveneens genoemd, heeft de situatie van topsporters gelijkenissen met de situatie van sekteleiden.

Onder een sekte wordt een groep mensen verstaan die toegewijd is aan een persoon, een idee of een ding. De groep maakt gebruik van een hervormingsprogramma of doctrine om leden te overtuigen en te controleren, waarbij de relaties, overtuigingen, waarden en gebruiken van de groep voorop staan. Daarnaast tracht de groepering psychologische afhankelijkheid te bewerkstelligen bij haar leden, deze leden uit te buiten om leiderschapsdoelen te behalen en brengt de groepering vaak schade toe bij diezelfde leden, hun familie en de gemeenschap (Durocher, 1999).

Een sekte, is daarmee, net zoals de topsport, een gesloten systeem waarbinnen individuen afgesloten zijn van de buitenwereld. In een sekte kan er sprake zijn van een totalitair systeem waarbij werk, privé en vrije tijd niet meer van elkaar gescheiden worden. Mensen die zich in zo'n systeem bevinden, spreken alleen elkaar en hebben geen contact met de buitenwereld (De Baets, Janssen, Van Wijk & Braeckman, 2021). Horizontale relaties met leeftijdsgenoten worden binnen een sekte vaak ontmoedigd, en de hiërarchische relatie met de leider is van groot zo niet het grootste belang (Robinson et al., 1997): de sekteleider bepaalt de geldende wetten, normen en waarden, waarvan niet afgeweken dient te worden, en op de naleving waarvan sociale controle is (De Baets et al., 2021). In de topsportcultuur worden sporters aangemoedigd zich volledig op de sport te richten, waardoor er ook daar weinig plek lijkt te zijn voor het onderhouden van sociale contacten met leeftijdsgenoten buiten de topsport. Bovendien geniet een coach net zoals een sekteleider veel aanzien. De coach heeft het machtsmonopolie, is iemand die veel van de sport afweet en een sporter veel kan leren, waardoor de sporter afhankelijk wordt van de coach voor het behalen van successen. In geval van grensoverschrijdend gedrag van een coach, is het erg lastig naar buiten te treden: het gedrag wordt genormaliseerd (het hoort erbij, anderen ondergaan het ook), de coach is allesbepalend en oppermachtig – waarmee de gesloten cultuur verder versterkt wordt; ouders lijken weinig in te kunnen brengen (Van Wijk & Olfers, 2021).

In een sekte worden beloningen en privileges uitgedeeld bij conformeren naar heersende normen en waarden, waardoor deze steeds meer geïnternaliseerd worden. Leden gaan op zoek naar bevestiging waardoor hun eigen identiteit langzamerhand op kan gaan in de groepsidentiteit of een pseudo-identiteit kan ontstaan (De Baets et al., 2021; Eichel, 2016). De eigen identiteit kan zelfs verdwijnen en identiteitsverlies kan optreden (Durocher, 1999). Het verlaten van de sekte heeft dan als gevolg dat het voormalige lid opnieuw opzoek moet naar

de eigen identiteit (Durocher, 1999). Dit fenomeen wordt ook genoemd voor de topsportcontext, waarin sporters zichzelf niet meer los kunnen zien van de sport die zij beoefenen en de sporter de eigen identiteit verliest (De Baets et al., 2021). (Natuurlijk zijn er ook verschillen. Zo staat in de topsportcontext de prestatie van de sporter centraal, en iets vergelijkbaars zien we niet in sektes.)

Het is dan ook niet verwonderlijk, dat het merendeel van de voormalig sekteleiden na het verlaten van de sekte opnieuw op zoek moet naar zijn of haar eigen identiteit (Durocher, 1999). Deze individuen hebben zich jarenlang gevormd naar de normen en waarden van de sekte, waardoor zij hun eigen identiteit mogelijk 'verloren' zijn (Matthews & Salazar, 2014). Het aangaan en onderhouden van sociale relaties met leeftijdsgenoten is voor een deel mogelijk problematisch (Robinson, Frye & Bradley, 1997). Omdat in veel sektes met angstconditionering wordt gewerkt (Detraux, 2007), ontwikkelen sommige sekteverlaters angstgevoelens (of stoornissen). Daarnaast impliceert het verlaten van een sekte dat niet alleen de band met de sekteleider wordt doorgeknipt, maar dat daarmee ook het sociale netwerk, geliefden en vrienden, huisvesting en sociale zekerheid verloren is. Voor topsporters kan het verlaten van de topsport even grote impact hebben: niet alleen kan men het gevoel hebben 'niemand meer te zijn' of de weg kwijt te zijn en niet meer te weten wie men is, maar de dagelijkse bezigheden, de levensdoelen, sociale omgeving en de inkomsten vallen dan ook weg.

Ter behandeling van identiteitsproblematiek, mede door het bestaan van een pseudo-identiteit, onderzocht Eichel (2016) de inzet van *Brief Intermittent Development Therapy* (BIDT) bij individuen afkomstig uit *High-Demand-Groups/ High-Demand-Relationships (HDG/HDRs)*, waaronder sektes en sektarische relaties verstaan. Eichel's studie (2016) is slechts beschrijvend van aard is, waardoor effecten van de beschreven behandeling niet vastgesteld kunnen worden.

Een belangrijk kenmerk van BIDT is dat het sterk leunt op ontwikkelingsgerichte psychotherapie, waarbij de therapeut tracht voort te borduren op de natuurlijke neigingen en interesses van een persoon. Het doel is om natuurlijke ontwikkelingsprocessen te herstarten, die in een sekte vaak afgestompt zijn. Hierbij dient er vooral aandacht besteed te worden aan autonomie, besluitvorming en het identiteitsgevoel van het individu. Daarnaast onderstreept BIDT de individuele keuze, zelfeffectiviteit en de verbetering van de eigen motivatie. Een ander kenmerk is dat het een kortdurende behandeling is, met tussenpozen. BIDT stopt namelijk niet, maar wordt als het ware gepauzeerd, totdat het individu aangeeft dat de behandeling weer gewild is. De therapie maakt gebruik van zeer specifieke concepten, is sterk doelgericht en problemen worden als tijdelijk en oplosbaar gezien, hoe complex de oplossing ook mag zijn (Eichel, 2016).

Bij BIDT speelt het fase-van-verandering model een grote rol, waarbij gebruik wordt gemaakt van *Motivational Enhancement Therapy (MET)*. Deze therapie richt zich, zoals de naam al zegt, op het verbeteren van de motivatie van het individu om verandering aan te brengen in zijn of haar leven. Bij *MET* is het van belang dat de behandelaar een goed begrip ontwikkelt van de ervaringen van de cliënt en hoe deze de wereld ziet, wat voor de topsportcontext zou betekenen dat de behandelaar diepgaande kennis over en begrip van de topsport heeft.

Eichel (2016) benadrukt hoe belangrijk het is om als behandelaar een open houding aan te nemen tijdens de behandeling van voormalig sekteleiden. Het moet voor de cliënt duidelijk zijn dat de behandelaar niets raar vindt, geen oordeelt velt en dat de deur altijd openstaat. Op

deze manier zal de re-integratie van het voormalig sekte lid het best verlopen, met terugvallen en al. Op het moment dat zich een terugval voordoet, kan de therapie weer hervat worden. Zo komt het intermitterende aspect van BDT goed van pas. Hierbij noemt hij echter wel dat deze behandelmethode mogelijk minder effectief is voor voormalig leden met zeer ernstige problematiek (Eichel, 2016).

Jenkinson (2017) beschrijft TA-PCC als mogelijk effectieve behandelmethode voor voormalig sekteleden, met onder andere identiteitsproblemen. *Tie away for Post Cult Counseling*, oftewel TA-PCC, is een therapievorm bestaande uit twee onderdelen. Ten eerste dienen cliënten begrip te ontwikkelen voor wat hen binnen de sekte is overkomen. Ten tweede is er aandacht voor de emotionele impact die bepaalde gebeurtenissen, die zich binnen de sekte hebben afgespeeld, hadden op het individu. Dit wordt binnen een empathische, ondersteunende en therapeutische relatie tussen behandelaar en cliënt verwerkt (Jenkinson, 2017). Daarnaast wordt er binnen TA-PCC vanuit gegaan dat de zogeheten pseudo-identiteit die individuen binnen een sekte mogelijk ontwikkelen, geen onderdeel is van de authentieke identiteit van het individu. In eerder onderzoek werd gedacht dat de pseudo-identiteit ontstaat door dissociatie en dat een set van gedachtes, houdingen of emoties zich, om het trauma te verwerken, afscheiden van de authentieke identiteit. Dit betekent dat de pseudo-identiteit onderdeel is van de pre-sekte identiteit. TA-PCC ziet dit echter anders en stelt dat de pseudo-identiteit geïntrojecteerd wordt tijdens het verblijf binnen een sekte. Dit betekent dat het individu een manier van handelen en voelen heeft aangenomen, maar die niet volledig onderdeel is geworden van de identiteit. Hierdoor kan de zogeheten pseudo-identiteit als het ware laag voor laag worden verwijderd, totdat de authentieke identiteit is teruggekeerd (Jenkinson 2017).

Een derde mogelijke interventie om voormalig sekteleden te ondersteunen bij de verwerking van traumatische ervaringen, is de inzet van supportgroepen (Durocher, 1999). Volgens de auteur spelen supportgroepen een aanmerkelijke rol bij herstel van voormalige sekteleden, ook al is empirisch onderzoek ook hiernaar schaars. Elementen die worden genoemd die zouden helpen bij supportgroepen zijn bijvoorbeeld *het vestigen van hoop*, wat gebeurt op het moment dat individuen zien dat het andere voormalige leden lukt of gelukt is om de doelen die zij voor ogen hadden, te bereiken. Want als het anderen lukt succesvol te zijn na uittreding, dan kunnen zij dit ook (Durocher, 1999).

Volgens de auteur is er echter wel een aantal aandachtspunten waarop gelet dient te worden bij het oprichten van een supportgroep (Durocher, 1999). Ten eerste is het creëren van een gevoel van veiligheid cruciaal voor de effectiviteit van de groep. Individen dienen zich te allen tijde veilig te voelen. Om dit te garanderen kan gedacht worden aan het opstellen van bepaalde voorwaarden waaraan iemand moet voldoen voordat deze lid mag worden van de groep, of het uitvoeren van een screening bij potentiële nieuwe leden. Ten tweede moet de supportgroep het oproepen van trauma-gevoelens bij haar leden te allen tijde voorkomen. Dit betekent dat locaties en opstellingen die hen mogelijk aan het leven binnen een gesloten systeem doen denken, zoals afgelegen locaties of bijvoorbeeld een klaslokaal, vermeden dienen te worden. Ten derde is het van belang dat de leden van de groep de controle houden. Hoewel het nuttig kan zijn dat er een professional aanwezig is bij bijeenkomsten, om de leden extra inzichten te verschaffen, moeten de leden de touwtjes in handen houden. Controle is iets wat de uitgetreden leden een lange tijd niet gehad hebben. Tot slot dient de grootte van de groep vast te staan en zou deze idealiter om de twee weken samenkomen. Op het moment

dat de groep te weinig leden telt, gaat dit mogelijk ten koste van het veiligheidsgevoel binnen de groep (Durocher, 1999).

In de literatuur troffen wij nog aan aantal andere suggesties voor therapievormen aan, die echter naast de geringe onderbouwing die wij sowieso al zien bij de eerder gevonden studies, ook theoretisch nauwelijks plausibel zijn (gedachtenveldtherapie van Pignotti; 2000, creatieve therapie van Parson et al.; 2021); die zullen wij niet nader bespreken.

Concluderend worden in de literatuur een aantal mogelijkheden genoemd voor behandeling van voormalig sekteleden (BIDT en TA-PCC). Zoals eerder gemeld, is de empirische evidentie voor deze twee behandelingen – zacht gezegd – dun. Onderzoek zal nodig zijn om te bepalen wat voor interventie welk slachtoffer het beste helpt. Dat zou een van deze twee – in toegesneden vorm – kunnen zijn, maar het is ook heel goed mogelijk dat sommige slachtoffers gebaat zijn met reguliere interventies voor mensen met vergelijkbare klachten, ook weer toegesneden op het slachtoffer, diens achtergrond en specifieke problematiek.

Zonder een wetenschappelijke basis lijkt een voor de korte termijn aangewezen interventie echter de inzet van supportgroepen (ook wel: peer supportgroepen of in het Nederlands lotgenotencontact of lotgenotengroepen). Voor voormalig sekteleden is enige evidentie gevonden dat die – onder bepaalde condities – goed kunnen werken. In de tussentijd is ook steeds meer evidentie dat slachtoffergroepen werken (Van de Ven, 2021). Van de Ven liet allereerst zien dat supportgroepen een veilige omgeving bieden en een omgeving waar de anderen begrijpen wat het slachtoffer heeft doorgemaakt, iets wat van groot belang is voor slachtoffers en mogelijk in het bijzonder zo voor slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag in de topsport.

Van de Ven liet met haar onderzoek zien dat het proces van groei dat deelnemers doormaken in deze groepen, fluide is. Deelnemers blijven soms een tijd in een fase (zoals ook genoemd door de hierboven besproken Leahy, 2010, en Eichel, 2016), hebben wel terugval, of maken eerdere fasen van groei opnieuw door, waarmee het proces niet lineair is, maar op dynamische wijze tot groei leidt. Meer precies gezegd maken deelnemers van lotgenotengroepen diverse fasen door van zingeving en identiteitsconstructie. Dat geschiedt collectief, in wat Van de Ven ‘coconstructie’ noemt. Door deze coconstructie zijn deelnemers in staat om een traumatische ervaring te begrijpen en te groeien naar een meer zelfbewuste en zelfgerichte identiteit. Zoals Van de Ven schrijft, vervult het luisteren naar en praten met mensen die een soortgelijke slachtofferervaring hebben een aantal behoeften die slachtoffers na een traumatiserende gebeurtenis hebben, en zorgt de collectieve verwerking ervoor dat slachtoffers hun ervaringen verwerken als deel van hun post-trauma identiteit.

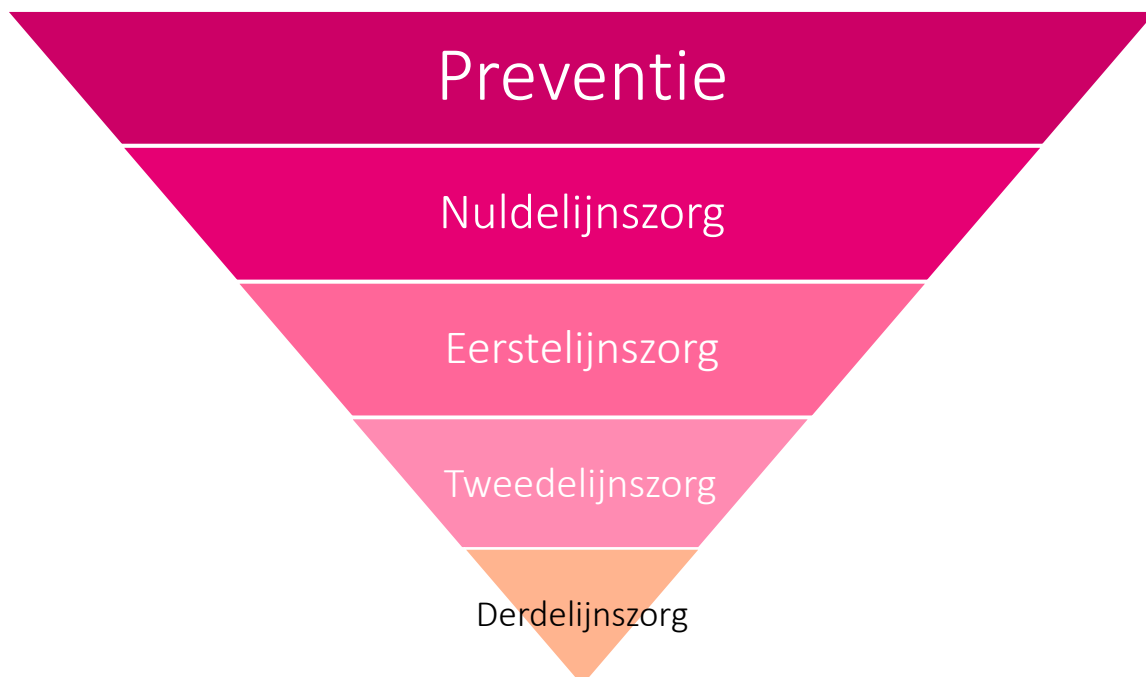
Aangezien lotgenotencontact relatief makkelijk opgezet kan worden, laagdrempelig is en aan een aantal geïdentificeerde voorwaarden voldoet, lijkt het daarmee een geschikte kandidaat om te ontwikkelen om als eerste hulpaanbod en ondersteuning bij slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag in de topsport. Voor behandeling, zeker gezien het feit dat die veelal in de gespecialiseerde GGZ zal moeten plaatsvinden en er geen op maat gesneden behandeling is, zal het zoeken zijn, en zullen de wachttijden lang zijn. Het verdient aanbeveling om mochten er lotgenotengroepen opgezet worden voor slachtoffers uit de topsport of andere cultuur- of sportbeoefening op hoog niveau, die vanaf het begin goed te laten evalueren.

6.3. Andere onderzoeken naar collectief slachtofferschap in afhankelijkheidsrelaties

De laatste 10 jaar hebben in Nederland onderzoekscommissies rapporten uitgebracht over seksueel misbruik en geweld in andere domeinen van het maatschappelijk leven waar er ook sprake was van afhankelijkheidsrelaties. Deetman onderzocht de RK Kerk (2011, 2012), de commissies Samson (2012) en De Winter (2019) de jeugdzorg, en Hendriks (2022) georganiseerd en satanisch misbruik. Deze commissies hebben concrete aanbevelingen gedaan voor het bieden van erkenning en het geven van een hulpaanbod aan slachtoffers.

Allereerst willen de slachtoffers, zo blijkt uit de diverse onderzoeksrapporten, duidelijke en gemeende excuses horen. Zij willen ook een blijvende erkenning voor wat hen als kind is overkomen, bijvoorbeeld door de oprichting van fysieke en digitale monumenten. Ook bevelen de commissies aan om lotgenotengroepen structureel financieel te ondersteunen.

Als het gaat om hulpaanbod zijn verschillende groepen nodig: naasten, lotgenoten en zorgprofessionals. Op al deze niveaus dient hulp geboden te kunnen worden. Hulp aan de getroffen vinden idealiter op een zo laag mogelijk niveau van zorgverlening plaats. Essentieel is dat zij daar hun nare verhaal kunnen vertellen en erkenning kunnen krijgen. Als dat daar niet gebeurt, bestaat de kans dat getroffen in het officiële zorgcircuit terecht komen waar gezondheidsklachten vertaald worden in diagnose en behandeling en er – en dat zal eens te meer gelden als gaat om slachtoffers uit de topsport – tegelijkertijd weinig specifieke kennis bestaat over de achtergrond van de klachten.

Figuur 1. Omgekeerde hulppiramide

In het meest recente rapport, dat van december 2022 gaat de commissie-Hendriks heel uitgebreid op deze materie in. De commissie bepleit de instelling van een algemeen meldpunt voor slachtoffers en een kenniscentrum voor professionals. De hulpverlening aan slachtoffers

wordt beter als er meer expertise en kennis gedeeld wordt tussen hulpverleners. Voor slachtoffers moet de toegang tot deskundige hulp makkelijker worden en ook de aard van de hulp moet op een hoger plan gebracht worden.

De Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen heeft in 2022 op verzoek van de Tweede Kamer gerapporteerd over wat er met de aanbevelingen van de vier onderzoekscommissies naar seksueel geweld in de R.K. Kerk, de sport (commissie-De Vries, zie hierboven) en de jeugdzorg is gebeurd (Nationaal Rapporteur, 2022). De rapporteur stelt vast dat de diverse rapporten wel degelijk een agenderende doorwerking hebben gehad, maar dat er in de praktijk met de aanbevelingen vrijwel niets gedaan is – een somberstellende constatering. De rapporteur concludeert dat het kabinet zijn verantwoordelijkheid moet nemen door veel meer te sturen (Nationaal Rapporteur, 2022, pp. 185-186).

6.4 Literatuur over collectieve erkenning, genoegdoening en compensatie

Op het moment dat een grote groep mensen mogelijk schade heeft geleden, zoals bij de professionele turnsters en waarschijnlijk ook andere topsporters het geval is geweest, kan er sprake zijn van collectief slachtofferschap. Twee zeer recente studies naar regelingen na collectief slachtofferschap zijn van Ruppert (2021; 2023). Ruppert heeft 44 (in 2021) en later 52 (in 2023) collectieve schaderegelingen in Nederland beschreven en geanalyseerd. Daaruit heeft hij een kader afgeleid waaraan een collectieve schaderegeling moet voldoen, om effectief te kunnen zijn. Zijn studie uit 2023 nam een nader aantal regelingen ten opzichte van de studie uit 2021 onder de loep, maar de conclusies en het ontwikkelde kader bleven goeddeels gelijk.

Ruppert stelt dat een allereerste stap nadat er collectief schade is geleden, is te erkennen dat de slachtoffers die schade hebben geleden. En erkenning begint met onderzoek: onderzoek naar wat er is gebeurd is, wat slachtoffers hebben meegemaakt, en naar de gevolgen voor slachtoffers in hun huidige leven. Veel meldingen worden door ‘boegbeelden’ gedaan, voorlopers die als eerste (de Vries en de Bruin, Harmes en Wamme, Koumans) naar voren durven te komen. Vaak stellen zij misstanden aan de kaak die zij niet als enigen hebben ervaren, vaak gaat het om ‘misstanden’, niet toevallige of incidentele gebeurtenissen, maar in tegendeel alomtegenwoordig, structureel grensoverschrijdend gedrag van trainers, of een cultuur die als vernederend of beschadigend wordt ervaren, met andere woorden: misstanden die op een of andere manier in een systeem zitten ‘ingebakken’. Vaststellen hoe wijdverbreid de misstanden waren, wie er mee te maken hebben gehad, is onderdeel van zo’n onderzoek.

Nadat is vastgesteld – zo goed mogelijk – wat er is gebeurd, dient vervolgens getracht te worden deze schade te herstellen. Herstel van schade wordt in juridische zin gezien als compensatie, door schade te vergoeden, door iemand restitutie van tegoeden te verlenen of in zijn of haar eer te herstellen. In de meeste gevallen kan dit echter niet meer. Op het moment dat dit niet meer kan, kan er een collectieve schaderegeling in het leven worden geroepen.

Een collectieve schaderegeling dient te bestaan uit het vergoeden van de immateriële en materiële schade en uit een sociaalpsychologisch deel. Het sociaalpsychologische deel van de collectieve schaderegeling zorgt ervoor dat slachtoffers erkenning én genoegdoening ontvangen. Het is voor slachtoffers, die zich eerder mogelijk niet gehoord hebben gevoeld, van cruciaal belang dat de schade die zij geleden hebben erkend wordt (Ruppert, 2021). Erkenning kan en moet geconcretiseerd worden: het betreft bijvoorbeeld als eerste het maken

van oprechte excuses. Hierbij is het van belang dat het excuus duidelijk en tijdig wordt gemaakt. Dit kan worden gezien als het begin van de verwerking voor de slachtoffers.

Vervolgens zou er ook in collectieve zin aandacht dienen te worden besteed aan het slachtofferschap. Bekend maken wat de slachtoffers is aangedaan, zorgt er mogelijk voor dat zij zich gehoord voelen. Dit kan bijvoorbeeld door een (digitaal) monument op te richten of de verhalen van de slachtoffers te verzamelen in een boek, of op een website. De erkenning dient ook getoond te worden door de slachtoffers te betrekken bij de vormgeving van de collectieve regeling. De slachtoffers dienen in een positie gebracht te worden waarin zij mee kunnen denken, om te voorkomen dat de regeling leidt tot ergernis of zelfs secundaire victimisatie (Ruppert, 2021).

Naast erkenning moet er vervolgens ook sprake zijn van een tegemoetkoming voor de slachtoffers. Het woord tegemoetkoming wordt vaak gebruikt als men spreekt over erkenning van het leed van slachtoffers. Met dat precieze woord wordt dan bedoeld dat het niet mogelijk zal zijn al het leed weg te poetsen met een som geld: meer dan een tegemoetkoming kan het niet zijn. Het kan lastig zijn om het bedrag van een tegemoetkoming te bepalen. In het geval van de turnsters is de tegemoetkoming vastgesteld op €5.000. Hoewel het één en ander te zeggen valt over de hoogte van het vastgestelde bedrag, is er op deze manier – en dat wordt wel als voordeel gezien – sprake van een uniforme regeling. Dit houdt in dat elk slachtoffer dat aanspraak kan maken op de collectieve regeling, hetzelfde bedrag krijgt. In het verleden zijn regelingen in het leven geroepen waarbij dit niet het geval was, zoals bij de Commissie Samson. Deze commissie deed onderzoek naar seksueel misbruik in residentiële jeugdzorginstellingen en pleeggezinnen en naar aanleiding van het uitgebrachte rapport hierover heeft de overheid twee financiële regelingen getroffen voor slachtoffers. Het verschil tussen beide regelingen betreft het aansprakelijk stellen van de verantwoordelijke instelling, wat bij de ene regeling (het Statuut) wel gebeurde en bij andere regeling (de Tijdelijke regeling) niet. Bij het Statuut lagen de bedragen hoger, met als gevolg dat ook de bewijslast zwaarder was (Cebeon, 2017), wat belastender was voor slachtoffers. Achteraf bleek dat het beoogde doel van de regelingen voor een deel van de slachtoffers niet is bereikt en bleken sommige slachtoffers door de regelingen opnieuw beschadigd te zijn (Cebeon, 2017). Het is van belang dat het doel van de regeling, de slachtoffers van erkenning en genoegdoening voorzien voor de geleden schade, niet uit het oog wordt verloren (Ruppert, 2021).

Het nadeel van een tegemoetkoming is natuurlijk dat slachtoffers vaak lang niet al hun schade vergoed krijgen, en dat het ene slachtoffer meer kosten zal maken om met het leed om te kunnen gaan dan het andere. Hoewel het van belang is dat slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag in de topsport een effectieve behandeling kunnen ondergaan, dient er toch ook, zo stelt Ruppert, oog te zijn voor schadeherstel door middel van een tegemoetkoming en erkenning van de geleden schade. De symbolische betekening van een tegemoetkoming moet niet onderschat worden. Het blijft echter balanceren, volgens Ruppert. Ook na de commissie de Winter, die geweld in de jeugdzorg onderzocht, meldden sommige slachtoffers dat zij het bedrag als ‘een hondenfooi’ ervaarden, en dat het in geen verhouding stond tot de schade die zij geleden hadden.

Ruppert stelt dat dit soort ervaren onrechtvaardigheid een lastig probleem is, en waarschijnlijk en helaas altijd zal blijven. Sommige slachtoffers zullen nooit al hun kosten van het slachtofferschap – hen door anderen aangedaan – vergoed krijgen en dragen dus zelf onvrijwillig die financiële last. Het onderzoek van Ruppert – over 52 zeer uiteenlopende regelingen – laat echter zien dat die regelingen waar slachtoffers zelf aan het roer hebben

gestaan bij de vormgeving, het in zekere zin beter 'doen'. Slachtoffers zijn daar tevredener, en er lijkt een grotere kans op 'closure' en afsluiting van de nare periode, en op weer opbloeien. Het is dus al met al van het grootste belang, dat topsporters en eventuele toekomstige slachtoffers zeggenschap krijgen bij de vormgeving van mogelijke regelingen. Zo is de kans het grootst dat secundair slachtofferschap, boosheid en het gevoel van onrechtvaardigheid, zoals zich nog bij de turnsters lijkt voor te doen, wordt voorkomen.

7. Conclusies

Het bovenstaande overziend, concluderen we allereerst dat we heel veel niet weten. Pas recent zijn slachtoffers naar voren gekomen met wat hen is overkomen in de topsport. De aard van de gebeurtenissen en het type klachten vertoont in een deel van de gevallen overeenkomsten met wat andere slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag en slachtoffers in afhankelijkheidsrelaties hebben meegemaakt en ervaren. Dat betekent dat het te verwachten is dat bij het geven van hulp en bijstand aan topsportslachtoffers professionals deels zullen kunnen bouwen op hun ervaring met andere slachtoffers, slachtoffers die in een andere context soortgelijke klachten hebben opgelopen. Er is bijvoorbeeld een stevige 'body of knowledge' over de effectiviteit van behandeling voor PTSS.

Maar er zijn ook markante verschillen, die maken dat een deel van de impact van de gebeurtenissen anders zal zijn. Er zijn vooralsnog geen signalen dat dat betekent dat geheel andere typen behandeling nodig zullen zijn. Wel lijkt het erop dat bij het bieden van hulp en bijstand, voldoende oog moet zijn voor die specifieke topsportcontext: de afgesloten cultuur, het presteren, de lichamelijke uitputting en mishandeling in combinatie met kleineren en uitsluiten, de identiteit van topsporter, geleerd hebben je te verbijten, hard te zijn, emoties weg te drukken, waar bovenop – in sommige gevallen – diep ingrijpend seksueel misbruik. En het feit dat veel van het slachtofferschap in de kindertijd plaatsvond, in afhankelijkheidsrelaties, maken de wonden waarschijnlijk dieper.

Voor een deel zal er, zo is te verwachten, echter 'geleend' kunnen worden, van ervaringen met interventies bij slachtoffers uit contexten die overeenkomstige ervaringen hebben, zoals voormalig sekteleiden. Het beeld dat zich aftekent, is er daarmee van evidence-based, maar toegesneden behandeling. Het lijkt overigens niet waarschijnlijk dat een dergelijk behandel aanbod in de reguliere eerstelijns GGZ geboden zal kunnen worden. Het lijkt daarom raadzaam interventies systematisch te evalueren, ook om toekomstige topsportslachtoffers of slachtoffers uit van soortgelijk gedrag uit andere sport- of culturele segmenten zo goed mogelijk en onderbouwd bij te kunnen staan.

Van groot belang is, op het tweede niveau in Figuur 1, onderkenning en erkenning van het gebeurde. Dat begint vaak met onderzoek, en het is dan ook te prijzen dat er, na het onderzoek naar de topsport, inmiddels ook grootschalig onderzoek wordt gedaan naar andere sporten en naar misstanden in de danswereld. De evidence base die inmiddels is gevormd op het gebied van collectieve schade, laat zien dat er nog veel te leren is. Uit het verleden kunnen we echter afleiden dat er een aantal basisvoorwaarden is, waaraan voldaan moet worden bij erkenning en tegemoetkoming. Nummer een daarvan lijkt te zijn dat iedere poging tot genoegdoening of compensatie die niet in overleg met betrokkenen zelf wordt opgesteld gedoemd is te falen. Bij wat er ook aan nieuwe regelingen zou mogen komen, of om welke nieuwe slachtofferschapservaringen het zou gaan, de slachtoffers dienen aan het roer te staan.

8. Aanbevelingen

Een eerste aanbeveling is om nader onderzoek te doen. Dat zeggen onderzoekers natuurlijk wel vaker, maar, zoals we aangaven is er op het onderhavig terrein werkelijk zeer veel nog onbekend, ondanks het belangrijke onderzoek dat in Nederland is verricht en recent geëntameerd. Het is niet alleen van belang om te onderzoeken wat er in het verleden gebeurd is, maar ook om te volgen hoe het slachtoffers vergaat, wat hun ervaringen met herstel zijn, hoe zij hun levens herpakken, en wat daarbij heilzaam is, en voor wie. Gezien het systemische en collectieve karakter van het slachtofferschap is het van belang dat dat onderzoek niet alleen de reeds gemaakte slachtoffers onder de loep neemt, maar ook volgt in hoeverre de inspanningen van sportbonden en anderen om de topsport in het heden een veilige omgeving te laten zijn, daadwerkelijk vruchten afwerpt. Hoewel alle partijen doordrongen lijken van de noodzaak van preventie, weten we niet in hoeverre de ingezette maatregelen effectief zullen zijn, en of het belang van veiligheid voor jonge kinderen het ook in de praktijk wint van de drang om medailles te winnen en aan de top te staan.

Voor de turnsters is inmiddels een regeling getroffen. Mochten er nieuwe regelingen ontworpen worden, voor erkenning, genoegdoening, of mocht er gewerkt gaan worden aan een monument, dan is een *conditio sine qua non* dat dat onder regie van de slachtoffers zelf gebeurt.

Daarnaast lijkt een aantal eenvoudige en laagdrempelige opties voor tegemoetkoming en hulp nog relatief weinig gebruikt of geschikt om nieuw op te zetten. De eerste is het al eerdergenoemde Schadefonds geweldsmisdrijven. Net als andere slachtoffers van opzettelijk gepleegd geweld zouden topsportslachtoffers – onder bepaalde voorwaarden – daar een tegemoetkoming kunnen krijgen. Daar zal niet iedereen voor kwalificeren en niet iedereen volledig mee geholpen zijn, maar het voordeel van de procedure is wel dat hij relatief toegankelijk en weinig belastend is. Ten tweede lijkt er empirische ondersteuning voor de effectiviteit van lotgenotencontact. Slachtofferhulp Nederland is daar ook inmiddels al mee bezig. Ook hier gaat het om relatief eenvoudig toegankelijke hulp, waar slachtoffers bovendien in hoge mate zelf de regie kunnen voeren. Als derde lijkt – en daar zijn inmiddels bij Perspectief Herstelbemiddeling ook de eerste stappen gezet – herstelbemiddeling een route om te verkennen.

Dat betekent niet dat het leed van de slachtoffers hiermee is afgedaan en opgelost. Velen zullen nog jaren de last dragen van wat hen is overkomen en aangedaan, en dat zal ook – mogelijk voor altijd – als onrecht voelen. Om dat een plaats te geven, is het verstandig om ook met slachtoffers in overleg te gaan hoe dat collectief geleden leed te herinneren en een fysieke of virtuele herinneringsplek te geven.

Literatuur

- Byrne, S. & McLean, N. (2002). Elite athletes: Effects of the pressure to be thin. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 5, 80-94.
- Cebeon (2017). Erkenning, genoegdoening of opnieuw geraakt. Ervaringen met de financiële regelingen 'Seksueel misbruik in instellingen en pleeggezinnen'. Cebeon.
- Commissie-Deetman (2011), *Seksueel misbruik van minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk*, Samenvatting Eindrapport, Rapport Seksueel Misbruik Minderjarigen RKK deel 1 en Rapport Seksueel Misbruik Minderjarigen RKK deel 2, Amsterdam.
- Commissie-Deetman (2012), *Aanvullend onderzoek naar seksueel misbruik van en geweld tegen meisjes in de Rooms-Katholieke Kerk*, Amsterdam.
- Commissie-De Vries (2017), *Rapport van de Onderzoekscommissie seksuele intimidatie en misbruik in de sport*. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Commissie Onderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg (2019). *Onvoldoende beschermd. Geweld in de Nederlandse jeugdzorg van 1945 tot heden*, Den Haag.
- Commissie-Hendriks (2022), *Tussen ongeloof, ondersteuning en opsporing. Over georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen*, Den Haag.
- Cruickshank, A., & Collins, D. (2012). Culture change in elite sport performance teams: Examining and advancing effectiveness in the new era. *Journal of Applied Sport Psychology*, 24, 338-355. doi:10.1080/10413200.2011.650819
- De Baets, P., Janssen, J., van Wijk, A. & Braeckman, J. (2021.) Sektarische Bewegingen. *Cahiers Politiestudies*, 60.
- Detraux, J. (2007). *Antenne angst bij ex-sekteleden*. KU Leuven.
- Durocher, N. (1999). Insights From Cult Survivors Regarding Group Support. *The British Journal of Social Work*, 29, 581–599, <https://doi.org/10.1093/bjsw/29.4.581>
- Eichel, S. (2016). Cults, Extremist Movements, and the Child Custody Evaluation: Pitfalls and Strategies. In: Goldstein, M. (Ed.) *Handbook of Child Custody*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-13942-5_20
- Fewell, L. K., Nickols, R., Tierney, A. S., & Levinson, C. A. (2018). Eating disorders in sport: Comparing eating disorder symptomatology in athletes and non-athletes during intensive eating disorder treatment. *Journal of Clinical Sport Psychology*, 12, 578-594. <https://doi.org/10.1123/jcsp.2018-0046>
- Glick, I.D., Stillman, M.A., Reardon, C.L. & Ritvo, E.C. (2012). Managing psychiatric issues in elite athletes. *Journal of Clinical Psychiatry*, 73, 640-644. doi: 10.4088/JCP.11r07381.
- Jenkinson, G. (2017). Relational psychoeducational intensive: Time away for post-cult counselling. In: Goldberg, L. Goldberg, W., Henry, R. & Langone, M. (Eds.), *Cult Recovery: A Clinician's Guide to Working with Former Members and Families*. International Cultic Studies Association, pp. 215-240.
- Jones, G., Hanton, S. & Connaughton, D. (2002). What Is This Thing Called Mental Toughness? An Investigation of Elite Sport Performers. *Journal of Applied Sport Psychology*, 14, 205-218. DOI:10.1080/10413200290103509

- Leahy, T. (2010). Working with adult athlete survivors of sexual abuse. Tod, D. & Ken Hodge, K. (Eds.), *Routledge Handbook of Applied Sport Psychology*, pp. 303-312. Routledge.
- Matthews, C. H., & Salazar, C. F. (2014). Second-generation adult former cult group members' recovery experiences: Implications for counseling. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 36, 188–203. <https://doi.org/10.1007/s10447-013-9201-0>
- Munn, Z., Peters, M.D.J., Stern, C., Tufanaru C., McArthur, A., & Aromataris, E. (2018). Systematic review or scoping review? Guidance for authors when choosing between a systematic or scoping review approach. *BMC Med Res Methodol* 18, 143. doi: 10.1186/s12874-018-0611-x.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2022). *Bouwen aan bescherming. Onderzoek naar de aanbevelingen van vier onderzoekscommissies naar seksueel geweld in de Rooms-Katholieke Kerk, de sport en de jeugdzorg*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Olfers, M. & Van Wijk, A. (2021). *Ongelijke leggers. Een onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport*. Verinorm
- Olfers, M. & Wolsink, J. (2021). Geen ontsnappen aan ... Sekten en topsport: overeenkomsten en verschillen bij het ontstaan en doen laten voortduren van ongewenst gedrag. In: De Baets, P., Janssen, J., van Wijk, A. & Braeckman, J. (Eds.) *Sektarische Bewegingen, Cahiers Politiestudies*, 60, pp. 213-236.
- Robinson, B., Frye, E.M. & Bradley, L.J. (1997). Cult affiliation and disaffiliation: Implications for counseling. *Counseling and Values*, 41, 166-173. <https://doi.org/10.1002/j.2161-007X.1997.tb00399.x>
- Ruppert, C. (2023). *Regelingen voor collectieve schade. Geef slachtoffers erkenning en genoegdoening*. Boom juridisch. Tweede druk. Eerste druk 2021.
- Van Wijk, A., Hardeman, M., Scholten, L., & Olfers, M. (2017). *Over grenzen in de sport : de rol van de politie in de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport in samenwerking met relevante partners*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Van de Ven, P. (2020). The journey of sensemaking and identity construction in the aftermath of trauma: Peer support as a vehicle for coconstruction. *Journal of community psychology*, 48, 1825-1839. <https://doi.org/10.1002/jcop.22373>
- Wilinsky, C.L. & McCabe, A. (2020). A review of emotional and sexual abuse of elite child athletes by their coaches. *Sports Coaching Review*, 10, doi: 10.1080/21640629.2020.1775378
- A.C. Zijdeveld, C.E. Du Perron, C.P.M. Cleiren (2003). *Het opstandige slachtoffer. Genoegdoening in strafrecht en burgerlijk recht*. Kluwer.

APPENDIX 1.

Lijst van geraadpleegde personen

Hester Appinga, psychiater en Projectleider geïntegreerde transdiagnostische zorg voor oud-sporters UMCG

Karin de Bruin, sportpsycholoog VSPN, PSYCHOLOOG NIP

Daniela Heerdt, Research Officer, Centre for Sport and Human Rights

Kim Koumans, boegbeeld dansslachtoffers en voormalig professioneel Latin dancer

Trudy Mooren, systeemtherapeut en lid van de Wetenschapsadviescommissie (WAC) van de NVRG, bijzonder hoogleraar Family Functioning Following Psychotrauma aan de Universiteit Utrecht

Marjan Olfers, jurist en hoogleraar Sport en Recht Vrije Universiteit, juridisch adviseur van het Instituut Sportrechtspraak en bestuurslid van de Vereniging voor Sport en Recht, redactielid van het tijdschrift voor sport en recht en lid van de arbitragecommissie sportsponsoring

Judith Upmeijer, Regionaal Expert Prestatiegedrag NOC*NSF - TeamNL Centrum Papendal

Anton van Wijk, criminoloog en eigenaar Verinorm, particulier onderzoeksbureau op het gebied van sociale veiligheid en integriteit.

Het NSCR is
onderdeel van de
institutenorganisatie
van de Nederlandse
Organisatie voor
Wetenschappelijk
Onderzoek (NWO)

Bezoekadres:
De Boelelaan 1077
1081 HV Amsterdam

Postadres:
Postbus 71304
1008 BH Amsterdam

T 020 598 5239
E nscr@nscr.nl
W www.nscr.nl

nscr

Nederlands Studiecentrum
Criminaliteit en Rechtshandhaving